

СЕКЦІЯ 5 ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.22

БЕЗПЕКА ПРАЦІ-ВАЖЛИВА УМОВА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

Грабовська Г.М., к. ю. н., доцент
кафедри цивільного права і процесу
Юридичний інститут Національного авіаційного університету

Степенко В.А., магістр права
Юридичний інститут Національного авіаційного університету

Статтю присвячено питанню забезпечення безпеки праці при укладенні трудового договору та визначення ролі інституту охорони праці в системі трудового права України.

Ключові слова: охорона праці, трудове право, інститут трудового права, трудовий договір.

Статья посвящена вопросу обеспечения безопасности труда при заключении трудового договора и определению роли института охраны труда в системе трудового права Украины.

Ключевые слова: охрана труда, трудовое право, институт трудового права, трудовой договор.

Grabovska G.M., Stepenko V.A. SAFETY-CRITICAL UNDER AN EMPLOYMENT AGREEMENT

The article is devoted to the issue of safety in the labor contract and determines the role of the institute of labor in the labor law of Ukraine.

Key words: labor, employment law, labor law institute, employment.

Постановка проблеми. Життя і здоров'я людини – одна з найбільших цінностей суспільства. Відповідно до ст. 43 Конституції України «кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом» [1]. Це основні положення щодо реалізації права громадян на працю, забезпечення працівникам безпеки, гігієни праці та здорового виробничого середовища і єдиного порядку організації охорони праці в Україні.

Упродовж усієї історії існування, людство прагнуло дбати про свою безпеку. Охорона праці за своєю сутністю є турботою про людину у процесі використання її праці і розглядається як охорона працездатності людини, безпека здоров'я людини. З іншого боку, відносини щодо охорони праці – невід'ємна складова організації процесу праці, що створює умови для стабільної та успішної трудової діяльності громадян. Тому дане питання щодо дослідження безпеки праці як важливої складової трудового договору є актуальним і своєчасним в питанні правового регулювання прав і обов'язків сторін трудового договору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інституту безпеки праці досліджують, такі вчені як: Л. Амелічева, Н. Болотіна, В. Жернаков, П. Жигалкін тощо. Серед нових досліджень особливий інтерес викликають дослідження про співвідношення інституту охорони праці з ін-

шими інститутами трудового права О. Обушенка, необхідно звернути увагу на статтю Л. Остапенка, у якій зосереджена увага на охорону праці та її адміністративно-правовий захист. Аналіз наукової літератури показує, що серед науковців підвищена увага до безпеки праці як важливого інституту трудового права, необхідно врахувати й те, що Проект Трудового кодексу стоїть на етапі прийняття, тому дослідження даного питання в сучасних умовах є актуальним.

Мета статті полягає у визначенні поняття охорони праці як інституту трудового права, а також вивченні безпеки праці як умови при укладенні трудового договору.

Виклад основного матеріалу. Інститут права – система відносно відокремлених від інших і пов'язаних між собою правових норм, які регулюють певну групу (вид) однорідних суспільних відносин. Інститут трудового права можна визначити як систему відносно відокремлених від інших і пов'язаних між собою трудових правових норм, які регулюють певну групу (вид) однорідних суспільних відносин. Виходячи з предмету дослідження, ми розглядаємо такі інститути трудового права, як охорона праці та трудовий договір. Тому охорону праці можна розглядати як умову трудового договору, що визначає систему прав та обов'язків сторін.

Визначення охорони праці на законодавчому рівні охоплює систему правових,

соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності [2].

Охорона праці вимагає належної її організації. Питання, що пов'язані з правом на охорону праці, в обов'язковому порядку мають бути закріплені в умовах трудового договору між працівником і роботодавцем. Це означає, що умови трудового договору не повинні містити положень, які не передбачають належних умов щодо охорони праці. З метою недопущення порушень під час виконання функціональних обов'язків працівником зі сторони роботодавця має бути надана наступна інформація: про умови праці (під розпис працівника); про наявність на робочому місці працівника можливих шкідливих та небезпечних факторів (обставин, ситуацій тощо), які можуть за певних умов призвести до порушень у галузі охорони праці; про права, пільги і компенсації працівника під час дії укладеного між ним і роботодавцем трудового договору. Охорона праці є частиною загальних умов праці, яка має правове закріплення і забезпечується заходами і засобами, спрямованими на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі її трудової діяльності [7, с. 274].

Низький рівень забезпечення роботодавцями безпечних і здорових умов праці в нашій державі, вказує на проблемні питання правового регулювання прав і обов'язків сторін трудового договору та виявити шляхи їх вирішення.

У трудовому праві під змістом трудового договору слід розуміти умови, які визначають обсяг прав (повноважень) й обов'язків сторін, тому безпека праці як умова трудового договору (правомірного акту) визначає певну сукупність прав та обов'язків сторін трудового договору, як правило, встановлених законодавством та іншими нормативними актами з питань безпеки, гігієни праці і виробничого середовища.

Для полегшення вивчення змісту безпеки праці як умови трудового договору доцільно класифікувати зазначену сукупність прав та обов'язків наступним чином. По-перше, всі ці права та обов'язки слід диференціювати за суб'єктивним критерієм на дві групи (за сторонами трудового договору). По-друге, кожна із зазначених груп пропонуємо ще поділити на три підгрупи за цільовим призначенням цих прав та обов'язків щодо проявів професійного ризику. В першу підгрупу варто віднести права та обов'язки спрямовані на запобігання проявам професійного ризику, в другу – на

реагування проявам професійного ризику, в третю – на відновлення діяльності роботодавця й здоров'я та працездатності потерпілого працівника після аварії, нещасного випадку на виробництві, виключаючи лише права та обов'язки сторін трудового договору у сфері соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань, притягнення до відповідальності винних осіб.

У зв'язку з цим саме договірні чи погоджувальні умови контракту в сфері безпеки праці (забезпечення особистим охоронцем або декількома, бронешлемом, службовим транспортом із підвищеною захищеністю корпусу, зброєю та ін. за рахунок коштів підприємства) зможуть з більшою вірогідністю забезпечити безпечні і здорові умови праці керівників. Перш за все, це стосується забезпечення їх особистої безпеки, про яку за законодавством з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища працівник, що виконує роботу на підставі трудового договору, повинен дбати самостійно [3].

Виходячи з дослідження Л. Амелічевої, безпеці праці притаманні істотно-суттєві ознаки: існування системи правових приписів на конституційному, законодавчому рівні, а також значної кількості нормативно-правових актів технічного змісту, що регулюють питання в сфері забезпечення безпечних і здорових умов праці; наявність комплексу державно-правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших засобів, який створений для забезпечення безпеки працюючих, зокрема, на підставі трудового договору. Правове значення безпеки праці в аспекті права працюючих на безпеку праці в об'єктивному значенні висвітлюється як система загальнообов'язкових норм, що мають формальне вираження і розповсюджуються на невизначену кількість працюючих, встановлюються та гарантуються державою з метою впорядкування суспільних правовідносин у сфері забезпечення працюючих безпечними і здоровими умовами праці [3].

Проблемні питання щодо поліпшення стану безпеки праці працюючих в Україні, є необхідним і вчасним для здійснення сучасної державної політики з питань національної безпеки щодо забезпечення безпечних і здорових умов праці, а тому необхідні новітні науково-обґрунтовані підходи щодо забезпечення як самої національної безпеки, так і її елементів, зокрема безпеки праці. Тому ефективність здійснення сучасної державної політики з питань національної безпеки безпосередньо залежить від проведення багатоаспектних наукових, правових досліджень з

питань національної безпеки, її складових, зокрема безпеки праці [3].

Як зазначає у своєму дослідженні О. Обушенко, сучасна система трудового права вийшла за рамки тієї структури, яка відображена в КЗпП України. Значною мірою нові умови праці регламентуються більш сучасними законами та підзаконними нормативно-правовими актами, тому далеко не всі сучасні правові інститути відображені у КЗпП України. Так, у системі трудового права є інститут «охорона праці», а в КЗпП України йому відповідають три глави – «Охорона праці» (глава XI), «Праця жінок» (глава XII) і «Праця молоді» (глава XIII). Не є самостійним інститутом глава VII «Оплата праці». Правовому інституту «матеріальна відповідальність сторін трудового договору» не відповідає глава КЗпП України. До глави IX входять норми про матеріальну відповідальність працівників за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації, тоді як норми про матеріальну відповідальність власника або уповноваженого ним органу за шкоду, заподіяну працівникові, перебувають у різних главах КЗпП (глава VII «Оплата праці», глава XI «Охорона праці», глава XV «Індивідуальні трудові спори») [8, с. 200]. Тому інститут охорони праці трудового права – це система відносно відокремлених від інших і пов'язаних між собою трудових правових норм, які регулюють проведення соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності. Інститут охорони праці у вузькому розумінні охоплює правові норми, що регулюють: організацію охорони праці на підприємстві; розробку та прийняття інструкцій з охорони праці; здійснення заходів щодо індивідуального захисту від виробничих травм і професійних захворювань; охорону праці жінок, неповнолітніх та інвалідів; нагляд і контроль за додержанням норм з охорони праці; відповідальність працівників, у тому числі роботодавців, за порушення норм з охорони праці. Державна політика в галузі охорони праці базується на таких основних принципах: 1) пріоритет життя і здоров'я працівників, повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці; 2) підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці; 3) комплексне розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузе-

вих, регіональних програм з цього питання та з урахуванням інших напрямів економічної і соціальної політики, досягнень у галузі науки і техніки та охорони довкілля; 4) соціальний захист працівників, повне відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; 5) встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності й видів діяльності та ін. [6, с. 155].

Висновки. Охорона праці як інститут трудового права представлений сукупністю правових норм, що регулюють відносини у сфері забезпечення безпечних і здорових умов праці. Безпосередній зв'язок і взаємодія інституту охорони праці відбувається з інститутом трудового договору, що спрямовано на забезпечення реалізації прав громадянина на належні та безпечні умови праці при прийнятті на роботу та укладенні трудового договору.

Виходячи з викладеного, необхідно вказати про необхідність безперервного розроблення заходів щодо підвищення рівня забезпечення безпечних і здорових умов праці, особливо це стосується врегулювання на законодавчому рівні та особливо при укладенні договору питання підвищення безпеки та поліпшення умов праці. Створення умов для безпечної діяльності людей – пріоритетне завдання для кожної людини, суспільства, держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. – № 30. – С. 141.
2. Про охорону праці: Закон України від 14.10.92 // ВВР. – 1992. – № 49. – С. 669.
3. Амелічева Л. Забезпечення безпеки праці як умови трудового договору / Л. Амелічева. – Донецьк: Норд-Прес, 2010. – 179 с.
4. Демитко В. Проблеми та напрями вдосконалення правового регулювання права на здорові та безпечні умови праці / В. Демитко / Публічне право. – № 3. – С. 226-233.
5. Дмитренко Ю. П. Трудове право України / Ю. П. Дмитренко. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 624 с.
6. Трудове право: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін.; за ред. В. В. Жернакова. – Х. : Право, 2012. – 496 с.
7. Остапенко О. Охорона праці та її адміністративно-правовий захист / О. Остапенко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія Юридична. – 2013. – С. 271-275.
8. Обушенко О. Співвідношення інституту охорони праці з іншими інститутами трудового права України / О. Обушенко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 199-204.